

Redactare: Rodica Chiriacescu

Tehnoredactare: Mariana Radu

Corecțură: Ioana Bârzeanu

Copertă: Luca Emil Cornel

Titlul original: *LA DISPARITION DE JOSEF MENGELE*

Copyright © Editions Grasset & Fasquelle, 2017

© 2019 Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
editurii METEOR PRESS

Contact:

Tel./Fax: 021.222.83.80

E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuție la:

Tel./Fax: 021.222.83.80

E-mail: carte@meteorpress.ro

www.meteorpress.ro

ISBN 978-973-728-729-8

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

Tipar: ARTPRINT

Email: office@artprint.ro

Olivier Guez

Dispariția lui Josef Mengele

roman

Traducere din limba franceză
de Daniel Voicea

PARTEA I

Paşa

„Fericirea nu se află decât în ceea ce incită,
și doar crima incită; virtutea...
nu poate duce niciodată la fericire.”

SADE

North King despică apa nămoloașă a fluviului. Suiți pe punte, pasagerii săi scrutează încă de dimineață orizontul și acum, că macaralele șantierelor navale și linia roșie a antrepozitelor portului străpung ceața, nemții intonează un cântec militar, italienii își fac cruce, evreii se roagă și, în ciuda burniței, cuplurile se sărută; pachebotul ajunge la Buenos Aires după trei săptămâni de traversare. Singur lângă bastingaj¹, Helmut Gregor reflectează.

Speră ca o vedetă a poliției secrete să vină să-l caute și să-l ajute să evite tracasările de la vamă. La Genova, unde s-a îmbarcat, Gregor l-a implorat pe Kurt să-i acorde această favoare, el s-a prezentat drept om de știință, un genetician de rang înalt, și i-a propus bani (Gregor are mulți bani), însă conductorul de bac s-a eschivat zâmbind: acest gen de favoare ilegală este rezervat mahărilor, demnitarilor fostului regim, rareori unui căpitan al SS. Va trimite totuși o telegramă la Buenos Aires, Gregor poate conta pe el.

Kurt a băgat mărcile în buzunar, dar vedeta n-a venit nicio dată. Așadar, Gregor aşteaptă în giganticul hol al văii argentinene împreună cu ceilalți emigranți. Își ține strâns cele două valize, una mare și una mică, și privește disprețuitor Europa exilată din jur, sirurile lungi de anonimi eleganți sau în ținute neglijente de care s-a ținut la distanță în timpul traversării. Gregor a preferat să privească oceanul și stelele sau să citească poezie germană în cabina lui; și-a trecut în revistă ultimii patru ani din viață, de când a părăsit în mare grabă Polonia, în ianuarie 1945, și s-a înrolat în Wehrmacht ca să scape din ghearele Armatei Roșii: internarea lui de câteva săptămâni într-un lagăr

¹ Chesoane, dulapuri sau rastele instalate pe o navă în care echipajul își păstrează efectele (n.t.).

american de prizonieri, eliberarea lui pentru că poseda acte false cu numele de Fritz Ullmann, perioada în care a stat ascuns într-o fermă înfloritoare din Bavaria, nu departe de Günzburg, orașul său natal, unde a cosit fânul și a ales cartofi timp de trei ani, pretinzând că se numește Fritz Hollmann, apoi fuga lui de Paște, două luni mai devreme, traversarea Dolomiților pe cărări împădurite ale contrabandistilor, sosirea în Italia, la Genova în cele din urmă, unde Kurt banditul i-a facilitat demersurile pe lângă autoritățile italiene și imigrarea în Argentina.

2.

Fugarul îi intinde vameșului un document de călătorie al Crucii Roșii Internaționale, o autorizație de debarcare și o viză de intrare: Helmut Gregor, 1,74 m, ochi verzi-căprui, născut pe 6 august 1911 la Termeno sau Tramin în germană, comună din Tirolul de Sud, cetățean german de naționalitate italiană, catolic, de profesie mecanic. Adresa din Buenos Aires: 2460 strada Arenales, cartierul Florida, c/o Gerard Malbranc.

Vameșul îi inspectează bagajele, hainele meticolos împătrite, portretul unei femei blonde delicate, cărți și câteva discuri cu operă, apoi face o grimasă descoperind conținutul celei mai mici valize: seringi hipodermice, caiete de notițe și de scheme anatomiche, eșantioane de sânge, placete de celule: ciudat pentru un mecanic. Îl cheamă pe medicul din port.

Gregor se-nfioră. Își asumase riscuri nesăbuite pentru a păstra valijoara compromițătoare, rod prețios al atâtorei ani de cercetări, întreaga lui viață, pe care a luat-o cu el părăsind grăbit locuința poloneză. Dacă sovieticii ar fi găsit-o în posesia lui, l-ar fi executat fără vreo altă formă de proces. În drum spre vest, în primăvara marii înfrângeri germane din 1945, a încredințat-o unei infirmiere binevoitoare pe care a regăsit-o apoi în estul Germaniei, în zona sovietică, o expediție dementă, după eliberarea lui din lagărul american și trei săptămâni de călătorie. I-a trimis-o apoi

lui Hans Sedlmeier, prietenul lui din copilărie și omul de încredere al tatălui său industriaș, Sedlmeier pe care l-a întâlnit regulat în pădurile din jurul fermei unde se ascunse timp de trei ani. Gregor nu-ar fi părăsit Europa fără valijoara lui: Sedlmeier i-a înăpoiat-o înaintea plecării în Italia împreună cu un plic mare de bani cash înăuntru, și iată că un idiot cu unghiile murdare este pe punctul de a răsturna totul, își spune Gregor, în vreme ce medicul portului inspectează eșantioanele și notele în stil gotic. Neînțelegând nimic din ea, îl interoghează în spaniolă și în germană, mecanicul îi explică vocația lui de biolog amator. Cei doi bărbați se măsoară din cap până-n picioare și medicul, care vrea să mănânce, îi face semn vameșului că-l poate lăsa să treacă.

Pe 22 iunie 1949, Helmut Gregor a intrat în sanctuarul argentinian.

3.

La Genova, Kurt i-a promis că un medic german îl va aștepta în port și-l va conduce la Malbranc, însă conductorul de bac i-a vândut din nou gogoși.

Gregor se plimbă prin ploaie, poate omul lui de contact este prins în ambuteiaje. Scrutează cheiurile, activitatea docherilor, familiile reunite care dispar zâmbind, mormanele de piele și baloții de lână din zonele de încărcare a cargourilor. Niciun medic german la orizont. Gregor își consultă ceasul, sirena unei nave frigorifice gemeni, Gregor neliniștit ezită să fugă la Malbranc, decide să stea pe loc, e mai prudent. Curând, rămâne printre ultimii pasageri de pe *North King* care așteaptă pe chei.

Doi calabrezi încărcați ca niște catâri îi propun să împartă un taxi. Gregor se trezește urmându-i pe amărăți, nu vrea să rămână singur în această primă zi pe pământ sud-american, de altfel nu are unde să se ducă.

La hotelul din cartierul Palermo împarte o cameră fără lavabou și toaletă cu tovarășii lui care-și bat joc de el: Gregor sud-tirolezul nu vorbește o boabă italiană. Își blestemă alegerea, însă își asumă, acceptă câteva rondele de cârnăt cu usturoi și adoarme epuizat, cu valijoara bine proptită între zid și el, la adăpost de lăcomia celor doi bărbați.

A doua zi dimineață, se pune pe treabă. La Malbranc, nimeni nu-i răspunde la telefoane: sare într-un taxi, își lasă valijoara la biroul de păstrare a bagajelor din gară înainte de a străbate o stradă liniștită a cartierului Florida. Gregor sună la ușa unei vile spațioase în stil neocolonial. Revine o oră mai târziu, sună din nou, apoi telefonează, de trei ori, în zadar, dintr-o cafenea unde s-a refugiat.

Înainte de a părăsi Genova, Kurt i-a dat și un alt nume de contact în Buenos Aires: Friedrich Schlottmann, un om de afaceri german, proprietar al unei înfloritoare întreprinderi de textile. În 1947, Schlottmann a finanțat evacuarea constructorilor de avioane și a inginerilor armatei aerului, prin Scandinavia. „Omul este puternic, te va putea ajuta să-ți găsești un loc de muncă și prieteni noi”, i-a spus Kurt.

Ajuns în sediul din Sedalana, Gregor cere să-l întâlnească pe Schlottmann, dar acesta este în concediu toată săptămâna. Pentru că insistă, o secretară îl conduce la un responsabil al resurselor umane, un germano-argentinian în costum cu carouri, a cărui înfățișare îi displace imediat. Gregor este candidat la un post de manager, însă Tânărul cu părul unsuros îi propune mai degrabă un job de muncitor „foarte onorabil”: să perie lâna care sosește zilnic din Patagonia, este regula uzuală pentru camarazii care debarcă. Gregor se ciupește, ar putea sări la gâtul javrei. El, băiat de familie bună, titular a două doctorate în antropologie și în medicină, să țesale, să tundă oi cu indieni și venetici în efluviile produselor toxice, zece ore pe zi, la periferia din Buenos Aires? Gregor trântește ușa biroului angajatului și jură să-i pună pielea pe băț lui Kurt atunci când se va întoarce în Europa.

5.

Gregor face bilanțul sorbind o oranjadă. Să facă rost de un loc de muncă, să învețe o sută de cuvinte în spaniolă zilnic, să pună mâna pe Malbranc, un fost agent al rețelei Bolivar a Abwehr²-ului, serviciul de contraspionaj nazist; să îndure răul cu răbdare rămânând cu cei doi calabrezi, deși își poate oferi un hotel confortabil. N-a înțeles nimic din dialectul meridionalilor în afara faptului că sunt niște veterani fasciști ai cuceririi Abisiniei. Niște soldați nu-l vor trăda, aşadar e mai bine să păstreze discreția și prețioasele sale devize, viitorul este nesigur, Gregor n-a fost niciodată temerar.

Avellaneda, La Boca, Monserrat, Congreso... o hartă desfășurată, se familiarizează cu topografia din Buenos Aires și se simte minuscul în fața tablei de șah, un purice neînsemnat, el care teroriza un regat întreg acum nu foarte multă vreme. Gregor visează la o altă tablă de șah, barăci, camere de gazare, crematorii, căi ferate, unde și-a petrecut cei mai frumoși ani de inginer al rasei, un oraș interzis cu mirosul acru de carne și păr ars, împrejmuit de posturi de observație și sărmă ghimpată. Pe motocicletă, pe bicicletă și în mașină, circula printre umbrele fără chip, neobosit dandi canibal, cu cizme, mănuși, uniformă strălucitoare, caschetă ușor înclinată. Să-ți încrucișezi privirea cu a lui și să-i adresezi cuvântul erau interzise; chiar camarazii săi din ordinul negru³ se temeau de el. Pe rampa unde se triau evreii din Europa, ei erau beți, însă el rămânea treaz și fluiera câteva măsuri din Tosca zâmbind. Să nu se abandoneze niciodată unui sentiment uman. Mila este o slabiciune: dintr-o mișcare de nuia, atotputernicul pecetluia soarta victimelor sale, la stânga moartea imediată, camerele de gazare, la dreapta moartea lentă, munca forțată sau

² Abwehr, serviciu de informații și contrainformații al Armatei, ce funcționa pe lângă Marele Stat Major german (n.t.).

³ Denumire a SS-ului (n.r.).

laboratorul lui, cel mai mare din lume, pe care-l alimenta zilnic la sosirea convoaielor cu „material uman adecvat” (pitici, giganți, infirmi, gemeni). Să injecteze, să măsoare, să ia sânge; să taiе în bucăți, să omoare, să facă autopsii, să aibă la dispoziția lui un zoo de copii cobai pentru a pătrunde secretele gemelității⁴, de a produce supranoameni și de a crea germani mai fecunzi, ca să populeze într-o zi cu țărani soldați teritoriile din Est smulse slavilor și să apere rasa nordică. Gardian al puritatei rasei și alchimist al omului nou: o formidabilă carieră universitară și recunoașterea Reichului victorios îl așteptau după război.

Sânge pentru pământ, ambiția lui nebună, marele proiect al lui Heinrich Himmler, șeful său suprem.

Auschwitz, mai 1943-ianuarie 1945.

Gregor este îngerul morții, doctorul Josef Mengele.

6.

Brumă, ploi violente, iarna australă pune stăpânire pe Buenos Aires și Gregor, întins în patul lui, e deprimat, a răcit. Observă cursa unui gândac de bucătărie țășnit dintr-o conductă de aerisire și tremură sub pături. Din toamna lui 1944, nu a fost niciodată atât de bolnav. Sovieticii avansau adânc în Europa Centrală: știa că războiul e pierdut și nu mai dormea deloc, epuizat nervos. Soția lui, Irene, îl repuse pe picioare. Ajunsă la Auschwitz în timpul verii, ea îi arătase primele poze ale fiului lor Rolf născut cu câteva luni mai devreme și petrecuseră niște săptămâni idilice. În ciuda amplorii sarcinii sale, sosirea a patru sute patruzeci de mii de evrei unguri, cunoscuseră o a doua lună de miere. Camerele de gazare funcționau la capacitate maximă; Irene și Josef se scăldau în Sola. SS-iștii ardeau de vii bărbați, femei și copii

în gropi; Irene și Josef adunau afine din care ea făcea dulceață. Flăcările țășneau din crematorii; Irene și Josef se împreunau cu nesaț. Peste trei sute douăzeci de mii de evrei unguri au fost exterminați în mai puțin de opt săptămâni.

Când Josef fusese cât p'aci să se prăbușească la începutul toamnei, Irene rămăsese alături de el. Se mutaseră într-o baracă nouă, echipată cu o cadă și o bucătărie, cu niște martori ai lui lehova în slujba lor.

Gregor privește portretul lui Irene aşezat pe noptieră, o poză din 1936, anul întâlnirii lor la Leipzig. Lucra la spitalul universitar, Irene era în trecere, studia istoria artei la Florența. O dragoste fulgerătoare: Tânără femeie avea nouăsprezece ani, un corp diafan și slab, chipul unei Venus a lui Cranach, idealul lui feminin.

Gregor tușește și-si amintește de Irene în rochie de vară agățată de brațul lui în grădina engleză din München, de Irene îmbătată de fericire în Opelul coupé care sălta pe autostrăzile Reichului în ziua nunții lor, în ajunul războiului. Si Gregor se înfurie contemplând pentru a mia oară buzele fine ale soției lui din poză. Ea a refuzat să-l urmeze în Argentina cu băiețelul lor, a refuzat să ducă o viață de fugară dincolo de oceane. Mengele figurează pe lista americană a criminalilor de război și numele lui a fost citat în timpul mai multor procese.

În realitate, ea s-a descotorosit de el. De-a lungul anilor, în pădurile și hanurile din împrejurimile ascunzătorii lui bavareze, o simțea din ce în ce mai distanță. Sedlmeier, tatăl lui și cei doi frați, Karl și Alois, i-au spus că Irene, îmbrăcată în negru, se consola cu alți bărbați. „Ca să-l acopere”, ea a povestit poliției militare americane că el murise în luptă. „Căteaua”, gemu Gregor în mansarda lui din Palermo; la întoarcerea lor de pe front, camarazii săi au fost primiți ca eroi de nevestele lor; a lui s-a îndrăgostit de un vânzător de pantofi din Fribourg înainte să-l expedieze la naiba-n praznic.

⁴ Situație a două organisme gemene (n.t.).

În baie, la etaj, cu un prosop legat în jurul mijlocului, Gregor își admiră burta netedă și torsul imberb, moliciunea epidermei lui. Întotdeauna și-a răsfățat pielea. Frații săi și Irene și-au bătut joc de orgoliul lui de midinetă, de orele acelea petrecute hidratanându-se și contemplându-se, însă își binecuvântă cochetăria care i-a salvat viața. La intrarea lui în SS, în 1938, a refuzat să i se tatueze numărul său matricol sub axilă sau pe piept cum o cerea regulamentul: atunci când americanii l-au arestat după război, l-au luat drept un simplu soldat și l-au eliberat câteva săptămâni mai târziu.

Gregor se apropie de oglindă și-și examinează arcul sprâncenelor, fruntea ușor proeminentă, nasul, gura răutăcioasă, din față și din profil, și-și dă ochii peste cap, seducători, apoi brusc severi și îngrijorători. Multă vreme, inginerul rasei ariene s-a întrebat care era originea numelui său misterios. Mengele, astă sună ca un soi de prăjitură de Crăciun sau de păianjen păros. Și de ce tenul și părul îi erau atât de terne? La Günzburg, colegii de clasă îl porecliseră Beppo țiganul și, de când se ascunde în Buenos Aires în spatele unei mustăți întunecate, seamănă cu un hidalgo, cu un italian: cu un argentinian. Gregor zâmbește stropindu-se cu apă de colonie și descoperă un spațiu între incisivii săi superioiri. În ciuda înfrângerii și a fugii, cu Malbranc tot printre marii absenți, a doborât febra și se masturbează sec. Pentru un bărbat de treizeci și opt de ani pe care viața și războiul nu l-au cruțat, crede el, rămâne seducător. Gregor își dă părul pe spate ca William Powell în *The Kennel Murder Case*, se îmbracă și ieșe, cerul este senin, vântul din Rio de la Plata revigorant.

De câteva zile, măsoară Buenos Aires cu pași mari. Colosalul Bulevard 9 Iulie (Avenida de 9 Julio) și obeliscul său; Corrientes, cabaretele și librăriile sale; Palacio Barolo și cafenelele Art Nouveau de pe bulevardul Mai; peluzele acoperite cu gunoaie din Parque Tres de Febrero; arterele colcaitoare din centru, patiseriile

și buticurile luxoase de pe strada Florida. În ajun, el a observat schimbarea în pas de gâscă a grenadierilor în fața Casei Rosada, palatul prezidențial, fervoarea acelor gură-cască din jurul lui, respectul lor pentru uniforma militară. Armata, instituție stabilizatoare în Argentina, ca peste tot. Doar nemții se încăpățânează să-și distrugă tradițiile cu vinovăția lor colectivă, a mormăit el în metroul care-l ducea în cocioaba din Palermo.

Peste tot femei drăguțe, flori, câini vagabonzi, plante și arbori de cauciuc, efluvii de țigări și cărnuri fripte, buticuri mai bine aprovizionate ca-n Europa. Poze cu Alfredo di Stéfano⁵ în tricou alb cu dungă roșie la River Plate și portrete cu Carlos Gardel⁶ și Augustín Magaldi⁷ ornează chioșcurile de ziare cu gravuri ale Fecioarei și coperțile din *Sintonia*, revista astrelor și stelelor.

Gregor se cățără într-un tramvai, se scufundă în mulțimea de pietoni și automobile, metropola deschisă de la fondarea ei dezertorilor și șarlatanilor. Nu vorbește cu nimeni. Atunci când zărește evrei cu barbă roșie, fiii rusnacilor care au fugit de pogromurile țariste la începutul secolului, schimbă trotuarul. În planul lui, a încercuit cu roșu cartierul Villa Crespo și piața Once în care evreii și-au stabilit atelierele de confecții, se teme să nu dea peste un spectru de la Auschwitz care l-ar putea demasca.

Gregor nu este preadezorientat. Argentina în plin *boom* este țara cea mai dezvoltată din America Latină. De când s-a încheiat războiul, Europa devastată îi cumpără mărfurile alimentare. Buenos Aires abundă în cinematografe și teatre; acoperișurile sunt cenușii, școlarii poartă uniforme sobre. Și, ca în Germania în

⁵ Alfredo di Stéfano Laulhé, fotbalist și antrenor de fotbal argentiniano-spaniol, considerat unul dintre cei mai mari jucători din istoria fotbalului (n.t.).

⁶ Pe numele lui adevărat Charles Romuald Galdés, a fost un cântăreț și compozitor de tango. Cunoscut și sub numele de El Zorzal Criollo, Carlos Gardel reprezintă o figură legendară a Argentinei (n.t.).

⁷ Cântăreț de tango și milonga (n.t.).

timpul Reichului, se închină un cult *liderului națiunii*, un duo, un urs în uniformă de operetă și o vrabie într-o montură de bijuterii. Mântuitorul și oprimata: Juan și Evita Perón se afișează triumfal pe toate zidurile capitalei.

8.

Gregor își omoară timpul descifrându-le povestea de dragoste în ziare. S-au întâlnit în ianuarie 1944, la o gală de binefacere în favoarea sinistraților cutremurului care devastase San Juan câteva zile mai devreme. Tânără comediană Eva Duarte este uluită de colonelul Perón, unul dintre bărbații puternici ai camarilei ofițerilor de la putere, portavocea dezmoșteniștilor, sportiv emerit, bun vorbitor, cu ochi de linx și trăsături de indian: a solicitat mobilizarea întregii țări ca să vină în ajutorul orașului distrus.

După serată, Perón trece pe la radioul unde Evita este angajată și o ia pe Evita la Ministerul Muncii unde Perón îi netezeste destinul. Înflăcărarea și generozitatea ei îl tulbură: o angajează la secretariat și, în scurt timp, locuiesc împreună. Evita se abandonează conducătorului ei: „Perón soarele meu, cerul meu, condorul meu care zboară, sus și departe, printre piscurile aproape de Dumnezeu. Rațiunea vieții mele.”

Prin manevre, Perón câștigă încă și mai multe galoane. Iată-l ministru de război și vicepreședinte. Mărește bugetul forțelor militare, creează o armată a aerului, agită pe unde radio amenințarea unui atac al vecinului brazilian care nu va interveni niciodată. La sfârșitul conflictului mondial, Statele Unite presează junta militară să organizeze alegeri libere. În septembrie 1945, un mare marș pentru libertate aruncă opoñenții regimului în stradă. Argentina mărâie, ofițerii se sfâșie, cei mai liberali se debarasează de naționaliști, îl arestează pe Perón și-l demis din funcții. Partizanii săi se mobilizează și, la apelul GCT (General Confederation of Labour), muncitori, sindicaliști și coate-goale

mărșăluiesc spre Buenos Aires și piața Mai, în fața gardurilor palatului prezidențial, îi cer eliberarea și întoarcerea la guvernare. Perón se căsătorește cu Evita și câștigă alegerile prezidențiale câteva luni mai târziu.

Provinciali, ambicioși și răzbunători, Evita și Perón se asemănă. El este un copil al stepelor devastate ale provinciei Chubut, tatăl lui un ratat instabil, mama nestatornică; ea, fata ilegitimă a unui notabilității de provincie bigam. Evita nu era născută când Perón, la șaisprezece ani, intră la școala de cadeți în 1911. Fluviu Paraná, Anzii, misiuni amazoniene: Tânărul soldat explorează măruntele Argentinei după bunul plac și descoperă salahori uciși de muncă, muncitorii abatoarelor din Buenos Aires maltrați mai abitir ca animalele venite să li se taie gâtul. Inegalitățile unei țări bogate, principal furnizor al materiilor prime ale Angliei care-i dictează legea: englezii controlează rețeaua feroviară, băncile, exploatează comorile pampasului și imensele păduri de quebrachos⁸ roșii din care extrag taninurile. Marii proprietari de pământuri acaparează puterea și dau petreceri somptuoase. În Buenos Aires se învecinează palate și cocioabe, teatrul Colón și bordelurile din La Boca.

Criza din 1929 devastea Argentina. Șomeri și oameni fără adăpost peste tot, grevele paralizează țara, bande anarhiste jefuiesc locuitorii câmpilor. Perón își stăpânește furia. Indiferență la necazurile concetătenilor lor, conducătorii coruși speculează penuria, propovăduiesc democrația, dar fraudează alegerile. Anii 1930: localuri de opium, scandaluri financiare, eter și cocaină, jafuri armate. În mijlocul deceniului infam, Evita adolescentă vine la Buenos Aires ca să devină actriță.

⁸ Quebracho (*Schinopsis lorentzii*), arbore din familia anardiaceelor; crește în regiunile tropicale și subtropicale ale Americii de Sud; are un lemn foarte dur, fiind utilizat ca material de construcții și pentru obținerea extractului tanant. În prezent, circa o treime din producția mondială de tanin se obține din rădăcina de quebracho (n.t.).